

1970'li yıllarda, iki tane Üç Dünya Kuramı (ÜDK) vardı. Biri, Çin Halk Cumhuriyeti'nin Başkanı Mao'nun dile getirdiği, diğeri Batı'da yaygın olan.

Başkan Mao'nun dile getirdiği ÜDK'na göre, üç dünyanın ilki süpergüçlerden oluşuyordu ki bunlardan 1970'lerde iki tane vardı; ABD ve SSCB. Arada kalmış olan Avrupa, Kanada ve Japonya, ikinci dünyaydı. Japonya dışındaki Asya, Afrika ve Latin Amerika nüfusu kalabalık olan Üçüncü Dünya'daydı. Coğrafi haritalar açılıp bakılarak yapılmış bir sınıflandırma gibi duruyor. Buna coğrafi Üç ÜDK diyebilirim.

Batı'da yaygın olan ÜDK'ye göre, Birinci Dünya "Batı Ülkeleri"ydi. İkinci Dünya "Demir Perde" ülkeleriydi. Üçüncü Dünya ise henüz bunlardan birine tam olarak entegre olamamış garip fakir ülkelerdi. Buna Batılı ÜDK diyebilirim.

2013'ten bakışla, 1970'lerden sonraki gelişmeleri de hesaba katarak varlığını sürdüren bir üçüncü ÜDK'yi geliştirebilirim. Buna göre dünyaların ilki, Mao'nun dile getirdiği gibi süpergüçlere; ikincisi, Birinci Dünya'nın kontrolü altındaki ülkelere; üçüncüsü de, herhangi bir süpergücün üzerinde kontrol sağlayamadığı ülkelere karşılık gelir. Buna kısaca davranışsal ÜDK demek istiyorum.

Hangi ÜDK baz alınır alınsın Türkiye'nin durumu bir yere oturmaz. Aradaki gelişmeleri bir süreliğine geri plana alıp 1990'lara kadarki döneme baktığımda; öncelikle Türkiye'nin coğrafi lokasyonu ABD ile SSCB arasında değil; coğrafi ÜDK'ye göre Üçüncü Dünya'da olması gerekir; halbuki ABD'nin SSCB'ye karşı cephe ülkesi olmaya kalkışmıştır. Batılı ÜDK'ye göre de koşulları Üçüncü Dünya'ya uyar. SSCB ilelebet Birinci Dünya'nın zayıf halkası olmasını ister gibidir. İkinci Dünya ise Türkiye'yi hiç bir zaman kendisine üye olmayacak üye adayı gibi görür gibidir. Dünyaların ne birincisinde, ne ikincisinde, ne de üçüncüsünde gibidir.

Gelişmeler, coğrafi ve Batılı ÜDK'leri 1990'lara kadar uygulanabilir tarihsel çözümleme aletlerine dönüştürmüştür. Davranışsal ÜDK, uygulanabilirliğini sürdürmektedir. SSCB'nin dağılmasıyla birlikte ABD yegane süpergüç olarak Birinci Dünya'daki tek ülke haline geldi.

ABD'nin kontrol ettiği İkinci Dünya varlığını sürdürdü. Dağılan SSCB ve onun kontrolü altındaki İkinci Dünya ülkeleri ya artık yalnızca ABD'nin kontrolünde olan İkinci Dünya'ya katılacak ya da Üçüncü Dünya'ya geçeceklerdi. Gelişmelerden anlaşılan, başta Rusya olmak üzere Batılı ÜDK kuramına göre İkinci Dünya'da olanların büyük çoğunluğunun davranışsal olarak Üçüncü Dünya'ya geçtiği ve ABD'nin kontrolündeki İkinci Dünya sınırlı olarak genişledi ancak bir bütün olarak İkinci Dünya daraldı ve daralma trendi sürüyor. Asya'nın kısmende olsa İkinci Dünya'ya yayılması girişimlerinde başarı gösterilemedi gibi gözüküyor; Libya'yla başlamış olan Afrika'da yayılma girişimlerinin başarısı da sınırlı kalacak gibi.

Önümüzdeki on yıllarda, ABD'nin (kendisi güçten düştüğü için değil, gelişmeyi sürdürse de diğerleri güçlendiği için) süpergüç olmaktan çıkacağını bekleyebiliriz. Bu arada tam bir açmazla karşı karşıyaya. Fiziksel güçten farklı olarak siyasette potansiyel olarak kaldığında etkili olan güçtür. Güç uygulandığında cazibe sarsılır; bu koşullarda potansiyel güç artırılabilirse cazibe yeniden tesis edilebilir. Potansiyel gücü görelilik olarak artırmadığında uygulanan her güç geri getirilmesi zor cazibe yitimine neden oluyor. Diğer bir deyişle, yapılan her dış müdahale ABD'nin gelecek güçlüğüne derinden sarsıyor. Yanılmıyorsan geçen sene Davos'ta, "çocuklarımız ve torunlarımızın yaşayacağı dünya şimdikinden daha iyi olmayacak" kaygısı baskındı. Bizim değil, Davos'u yönlendirenlerin çocuk ve torunlarından bahsedildiğini düşünmüştüm. Bu senekiyse iyice, ticari niteliği yitirip turistik etkinlik haline gelmeye başlayan bir panayır izlenimi bıraktı. Durum sanki Hollywood'un en başarılı yönetmenlerinin ya da medya krallıklarının en başarılı PR'cılarının istediği gibi boyayıp süsleyebildikleri üstyapısal bir sorun olmanın ötesine geçmiş, altyapısal değişim kendini acı acı hissettiriyor gibi.

Gelecek nesiller için, hatta modern tıptaki gelişmelerle insan ömrünün uzadığı da düşünüldüğünde varolan insanların büyük bölümünün yakında yaşayacakları dünyanın her versiyonuyla ÜDK'nin işlevsizleşeceği, değil okyanus ötesi sınır ötesi hareketlerin bile oldukça zorlaşacağı bir dünya olacağı umudu boş bir hülya olmaktan çıkmış bulunuyor. Bu doğrultudaki dönüşümün hızlanacağı önümüzdeki on yıllarda bize, cazibesini yitirmemiş,

bağımsız, demokratik Türkiye hedefi uygun gibi görünüyor. Bu doğrultuda verilen her türlü mücadele, artık giderek kısalan sürelerle olumlu karşılığını bulacağını bekleyebiliriz.